

ERDÉLYI BÉLA

Kínban-fagyban

Zsúfolásig tele vagyunk gyötrődéssel, úgy érezzük, mintha a fájdalmakból már nem bíránk többet elviselni! Ilyenkor szoktunk az Úristenre gondolni, és kérni Őt: – Uram, ne próbálj felettébb bennünket, mert abba már beledöglünk!

De az egekből senki nem szól vissza, hogyan is érne a földre égi szózat, mikor a gomolygó ködök a mennyboltig halmozódtak. Rajtuk nem tud keresztültörni a szó. Úgy gondoljuk, hogy az egek magasságáig érő ködökön hasal az ég, csupán azt nem értjük, hogy az Isten a meleget sugárzó kék égnek miért ebből a gyűlölt, fagyot lehelő közegből vet ágyat?

Mikor itt, a doni harctér közepe táján az állapotokat elemezzük, hazaszöknek akaratlanul is gondolataink, hiszen odahaza a téli éjszakák is oly emberek!

– Friss az idő! – szoktuk volt mondani egymásnak, ha találkoztunk. Köszönés után ezzel kezdtük a beszélgetést. De nem emlékszem, hogy valaki is haragosan említette volna január hidegét, sőt karácsonyra a havat is vártuk a fagyokkal, mert csak a kopogós, fehér karácsonyt tartottuk igaznak!

Ki tudta, és miért nem mondták nekünk, hogy a Sarmatán ilyen irtózatos a januári hideg? És miért nem öltöztettek fel ehhez a hideghez bennünket?

Ha bűnös módon ezt a hadsereget pusztulásra ítélték, ehhez nem kellett volna ennyi fegyver, hiszen gyenge ruházatú katonáink megsemmisítését a 42 fokos hideg elvégezte volna!

Tizenkét napja már, hogy Urivból ránk tört az orosz. Tudták, hogy ilyen hidegben a vékony öltözetben, a befagyott elhárító és lőfegyverekkel nem tud ellenállni a magyar katonára. A napi harcok után sok küzdő csapatunk nem tudott éjszakára fedél alá kerülni, így pokoli kínokat kellett elszenvednünk! A katonára, ha végső fájdalmában feladta a fagyhalállal való küzdelmet, azt Kháron, az alvilági révész az élet és halál terepeit elválasztó Styx folyón hajnalokig a túlvilágra átszállította.

Soha senki nem tudta eddig hűen leírni, hogyan fagytak meg 1943 januárjában nappalokon és éjszakákon át ezrével katonáink? Soha nem tudja senki pontosan megmondani, hogy hány tízezer emberünk szenvedett a havak tetején és a hóárok mélyén fagyhalált.

1942 decemberében ahhoz a kevés számú tartalékhoz vonultatták fel századomat, mely tartaléknak esetleges szerepet szántak. A helyes szándékok azonban hamis felteteleken nem alakultak jól, mert ebben az időben a katonai hírszerzés nem tudta, hogy micsoda tragédia előtt áll a 2. Magyar Hadsereg!

A karácsonyt minden félelem nélkül ünnepelte meg úgy-ahogy a had. A hazai karácsonyhoz méltó élelmézést igyekezett biztosítani, hogy a hadszíntér katonái érezzék az ünnepi gondoskodást. Jól emlékszem az Oszkol előtti karácsonyestünkre. Kis beszédet mondtam a század egybegyűjtött katonáinak, utána a kupákkal koccintottunk, s a deci pálinkának jókívánságok közben megittuk a felét. Egy idő múlva – megnyugtatta az ünneplő katonákat – felálltam, és a kapuórséghez siettem. Kint viaskodott az étellel a 35 fokos hideg, de az órszobában enyhe volt a levegő. Az órség parancsnoka, Varga tizedes szabályszerűen jelentkezett és jelentett.

- Mindnyájan bemennek a századhoz vacsorázni – mondtam.
- De hadnagy úr! – bizonytalankodott, hiszen nem látott felváltásra felvonuló rajt.
- Parancsom!
- De az őr helyén marad, őrnök lenni kell!
- Igaz, igaz, fél, hogy próbára teszem?
- Ilyenre is gondolni kell, hadnagy úr!
- No, jöjjön, menjünk az őrszemhez! – Az őr megállt vigyázdba, így tisztelgett.
- Adja ide a fegyverét!
- Hadnagy úr! – riadozott.
- Adja ide!

Vállamra csaptam a puskát, mint hajdan tisztiiskolás koromban a főkapuőrsegen.

– Nos, tizedes, minden emberét vigye be, vacsora után ismét szolgálatba lépnek!

Eleinte nézegettem a gyenge páráságban álló utcát, a néma házakat. Csend volt, a rettenetes hideg elfojtott minden neszt. A házakon, a hidegen kívül a félelem miatt is szorosra zárták az ajtókat.

– Szörnyű a háború! – futott át tudatomon. – Óh, kicsi hazám, csak a te földedre ne tegye lábát ez a pusztító vész!

Aztán az jutott eszembe, hogy vajon hol van a „lángos” csillag? Nézegettem a csillagos eget, sokáig keresgéltem a Jézus születését jelző égi tűneményt. Az ezernyi sziporkázó csillagtól annak nagyobboknak, fényesebbnek kellene lennie, hogy felhívja az emberiség figyelmét a nagy eseményre: Gyermek született szűztől a világra, és ő lesz az emberiség Megváltója.

Nem találtam az égi jelet!

Magányosságomban aztán arra is gondoltam, mi lenne, ha most elém toppannának a háromkirályok, nem zavarna itt bennünket senki, és nyugodtan beszélgethetnénk egymással. Eligazítanám őket: Menyhért menjen a magyar fővezérhez Alexejevskára! Gáspár kopogtasson a német vezér ajtaján Vinnicában! Boldizsár pedig szedje a lábát, igyekezzen Moszkvába! Vigyék a hírt, hogy náluknál is nagyobb fejedelem érkezett, kinek szeretet a hatalma, és hajtsanak térdet előtte, a katonákat pedig vezényeljék haza otthonaikba!

Már fél óra is eltelt, mióta őrködöm, gyötrődöm kicsit a hideg miatt, vállamon érzem a puska súlyát, szédelgek a felismeréstől, hogy előbb meg kell a harctereken halnom, csak azután találkozhatom a kegyes királyokkal ott fenn, ahol a legszebb csillagok ragyognak. Mert a földön olyan királyok, mint ők hárman voltak, nincsenek! Ma az uralkodók hamisan tisztelik Jézust, háborúkat indítanak, országokat tépnek szét kegyetlenül, szívtelenül nézik tetteik nyomán a népek fájdalmát, míg a megalázás és szenvedés újabb háborúvá nem fajul.

Erősebb ütemben kezdtem járni fel s alá az őrhelyen. A kesztyűben fázott a kezem, az arcomat marta a hideg. Szegény katonáim – gondoltam –, november közepe óta ilyen kemény éjszakákon kell a szolgálatokat ellátniuk. Az eszembe sem juthatott, hogy nem is sokára, az Isten szabad ege alatt, hóba vájt árokban fogjuk éjszakáinkat tölteni!

De hol van már az a békés karácsony?

Január végén az éjszaka közepe lehet. Hallgat a fegyver, nyöszörög az ember, a lelkeket depresszióba kényszeríti az elmúlt nap drámája és az éjszakai fagy. A test harcban áll az orosz téli éj rémeivel: a hideggel, a köddel, a fagyhalállal. Ez utóbbi most

a legnagyobb ellenségünk! Jön, jön lopakodva, alattomosan, észrevétlenül a szemhéjainkra lép, csukódásra kényszeríti szemünk függönyét, és alvásra csábít. Hideget nem kell hoznia, mert fel van az mérhetetlen mennyiségben halmozva ezen a harctéren!

Leírták már többen, hogy miképpen következik be, és hogyan megy végbe a fagyhalál. Ám kegyetlen szépségében csak az tudná szemléletesen és hitelesen papírra vetni, aki azt átélte. Aki így távozott az élők sorából. De azok már sem írni, sem beszélni nem tudnak. Közösségben könnyebben elúzható a fagyhalál, de elszigetelten egy-egy ember nem bír megbirkózni a 42 fokos hideggel, mert nincs mellette segítséget nyújtó társ.

Összekuporodva ülünk a hóárok alján, alattunk a szalma zúzmarássá vált, nedves és kevés. Az esti besötétedéskor szedték le a távoli házak tetejéről, és hordták ide a katonák.

Nagyon fázunk!

– Tött szalma kéne! – mondja dideregve Kása őrző. Abba aztán belebújnánk, mint a disznók az alomba!

– A magyar disznók itt megfagynának, nincsenek ilyen hideghez szokva – tett el- lenvetést valaki.

– Nekünk is ez lesz a sorsunk – jövendölgettek többen.

– Mihaszna beszédek ezek! – szólt a hadapród, mégis jó volt hallgatni, hiszen a beszéd az élet jele.

Még nincs éjfél, érezzük, hogy jön a vég. De a végveszélyben sokszor talál az ember valami megoldást.

Továbbra is zsuporban ülünk a szalmán, hogy minél kisebb felületű legyen a testünk. Így a kisebb felületen jobb eséllyel harcolhatunk a faggal. Viszont ültünkben jobban rohamozott bennünket az álom, mázsás súlyok nehezdedek szempilláinkra. Színes képek sorakoztak a szemhéjak mögött. Kedves zene szólt, táncoló hetérák becéztek, ledobálták magukról az áttetsző ingeket, a puha pázsit felett úszva játszadoztak velem, öleltek, csókolgattak, szerelmes dalokat énekeltek. Karjaikba vettem magamat. Nem is a földön úsztam már, hanem egy másabb világ ama régiójában, hol a magasságból soha nem érzékelt boldogságot szállítottak enyhe szellők, szárnyaikon vittek, vittek soha nem látott fényességek felé.

Ebben a pillanatban dördült el közel hozzám egy fegyver. Felriadtam, mint ahogy minden katona felrettent. Ébredésemben minden erőmmel küzdöttem, hogy visszatérjek az el nem képzelhető örömhöz. Megkezdődött az élet küzdelme a halállal. Nagy erővel viaskodott életösztönöm, és győzött! Felugrottam, megráztam magamat, rágyújtottam. Közben az ügyeletes zászlós jött hozzám és jelentette, hogy az őr alakokat látott vonalaink felé lopakodni, azért lőtt!

– És?

– Víziózott!

– Aki víziózik, az már nem egészséges! Erőseknek kell lennünk! – sziszegtem a zászlósna, mert a merev arcizmok nem tudták segíteni a beszédet.

Úristen! Micsoda küzdelmet kellett továbbra is folytatnunk az életért! Érthetetlen csoda volt ez, ahogy küzdeni tudtunk!

Nem mertem leülni, féltem, elalszom. És örökre! Hála az egeknek, a csodák sokasodtak. Álltomban kezdtem aludni! Igaz, fel-felriadtam a szokatlan testhelyzetben való szundikálásból, de aztán hosszabb percekre elaludtam. Egy öt-hat perces alvás után eldőltem. A körülöttem nyöszörgő-kuporgó katonák felriadtak. Elmondtam az embereknek, hogy álltomban aludtam, nagyon szép álmokat adott az alvás, és – villant meg

agyamban – máris mondtam: ti is aludjatok állva, ha tudtok, a fagyhalál gyilkos munkája így nem megy végbe, mert előbb-utóbb utóbb összerogyunk, s akkor felébredünk!

Milyen egyszerűen húztuk keresztül terveit!

Ismét rágyújtok. Sokáig a számban tartom a füstöt, érzem melegét, meg a kesernyés ízt. Aztán leszívom a tüdőmbe. Közben bolondos gondolatok kelnek agyamban. Dühöngeni kezdek. Átkokat szórok a háborúra, elindítóira, meg a világra. Szemrehányást teszek az Úristennek, hogy miért tűri véltlen milliók szenvedését, vérző sebeit és halálát.

Mit szenvedek én is itt, Úristen! És a vacogó, reszkető katonák körülöttem, akiknek holnap harcolniuk kell!

Feszít, mar a fagy!

Rettenetesen szenvedünk!

Lényegileg nem is magunkért viaskodunk, magunkért nem vállalnánk ezt a másutt nem érezhető fájdalmat. De küzdünk, küzdünk otthonainkért, anyánkért, atyánkért, az árván hagyott családért, az ifjú feleségért, a pár hónapos kisfiúért, kislányért, kikhez szeretnénk visszatérni!

Elhalványulnak a szeretett képek, álmainkba lopja át az éj, pilláink csukódnak, mézédés az álom, nem tart soká: összerogyunk, s ébredünk.

Éjfél óta február van, közeleg a hajnal. Már nyolc napja, hogy vége lett a nagy offenzívának. Megvert csapataink kínban-fagyban vánszorognak a háttéri terepekre. Kegyetlenül véres csatát vívunk értük az Oszkol mögött már egy hete, hogy hátra jussanak. A drága, fénylő katonarcok koldus-katonák szomorú arcaivá változtak! Mi itt még vérzünk-halunk, de a muszkának nem engedünk! Vajon majd felkeresi-e valaki ezeket a hősi helyeket, hol a 2. Magyar Hadsereg csapatainak a még harcolni képes katonái két hétig vívták utóvédharcaikat, megállították a diadaloktól ittas orosz csapatokat, sőt meg is verték a velük viaskodó ellenséges ezredeket!

Jön a reggel. Most már nem alszom el. Készül testem, lelkem az új nap harcainak megvívására.

Vajon milyen a hajnal otthon? És milyenek a reggelek? Hogy ébred anyánk, apánk, hogy ébrednek a feleségek, a gyerekek? Óh, Isten, ha reánk ennyi szenvedést raktál itt, ha mireánk nem is vigyázol úgy, ahogy kellene – bocsásd meg, hogy panaszba teszem ezeket –, megkímélt erődöt, menj, Uram, és terítsd le a magyar földre a drága szeretteink léptei alá!

Megjött a reggel!

Fény villan. Az ágyúk megkezdték löni állásainkat!

Szünet nélkül dörögnek a lövegek!

Döng a föld, zeng az ég! Hírt hoznak az elesettekről.

Mi lesz veletek, szügyi katonák, drága, hős századom?

Mi lesz veled, kicsiny hazám?

És mi lesz énvelem is, Nagyságos Úristen?

1943. február 1.

Podvissloje–Veliko–Mihajlovka csataterei.